

اصول حاکم بر قرار

بازداشت موقت

(ایران و اروپا)

مؤلفین :

رضا خالصی

مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری تخصصی حقوق خصوصی

امین خالصی

مدرس دانشگاه و کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

سرشناسه
عنوان قراردادی
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی

خالصی، رضا، ۱۳۶۰ -
ایران. قوانین و احکام
اصول حاکم بر قرار بازداشت موقت (ایران و اروپا)/مولفین رضا خالصی، امین خالصی.
تهران: شاپرک سرخ، ۱۳۹۵.
۲۳۵ ص.
978-600-8039-96-9:
فیفا
قرار بازداشت -- ایران
Warrants (Law) -- Iran:
قرار بازداشت -- اروپا
Warrants (Law) -- Europe:
خالصی، امین، ۱۳۷۰ -
۱۳۹۵ الف ۶۳۲خ/۴۶۱۰ KM
۳۴۵/۴۳۰۵۵:
۴۳۳۳۴۶۷۰ ی

عنوان: اصول حاکم بر قرار بازداشت موقت (ایران و اروپا)

مولفین: رضا خالصی - امین خالصی

نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۵

ناشر: شاپرک سرخ

چاپ و صحافی: شاپرک

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

شماره شابک: ۹-۹۶-۸۰۳۹-۶۰۰-۹۷۸

انتشارات شاپرک سرخ: تهران، میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان

آزادی، کوچه شهید جنتی، پلاک ۲۴ واحد ۱

۰۹۱۲-۲۱۴۴۶۰۰

۰۲۱-۶۶۹۳۳۷۴۶

www.shaparac.com

فهرست مطالب

فهرست علایم اختصاری	۱۷
مقدمه	۱۹

فصل اول

مفهوم حبس و انواع زندان در ایران، بررسی تطبیقی احکام

زندان و زندانی در حقوق و مذاهب اسلامی	۲۵
۱-۱- مقدمه	۲۵
۲-۱- تعریف زندان و ماهیت کیفر سالک آزادی	۲۶
۱-۲-۱- زندان در ادبیات فقهی و حقوقی	۲۶
۲-۲-۱- تعریف زندان در آیین نامه های زندان	۲۷
۳-۲-۱- ماهیت کیفر حبس	۳۰
۱-۳-۲-۱- ماهیت کیفری حبس (سلب و محدودیت آزادی)	۳۲
۲-۳-۲-۱- ماهیت حقوقی حبس (تعزیری، بازدارنده یا مدی)	۳۴
۳-۳-۲-۱- ماهیت اجبارکنندگی زندان	۳۵
۳-۱- انواع زندان ها و افراد قابل پذیرش در آنها	۳۶
۱-۳-۱- تقسیم بندی زندان در آثار فقها	۳۷
۱-۱-۳-۱- تقسیم زندان بر حسب دسته های زندانیان	۳۷
۲-۱-۳-۱- طبقه بندی زندان طبق موجبات زندانی شدن	۳۷
۲-۳-۱- انواع زندان در آیین نامه های زندان	۳۹
۱-۲-۳-۱- طبقه بندی زندان ها بر اساس علت یا موجب زندانی شدن افراد	۴۰
۱-۱-۲-۳-۱- بازداشتگاه	۴۱

۵۰	۱-۳-۲-۱- زندان محکومین
	۱-۳-۲- طبقه بندی زندان محکومین بر مبنای شخص
۵۰	زندانی (تقسیم بندی شخصی)
۵۱	۱-۳-۲-۱- مؤسسه های حرفه آموزی و کار درمانی (اردوگاه)
۵۲	۱-۳-۲-۲- کانون اصلاح و تربیت
	۱-۳-۲-۳- مراکز اقدامات تأمینی و تربیتی و سایر مؤسسات
۵۴	مشابه و وابسته به زندان
	۱-۳-۲- زندان های محکومین عمومی یا عادی و
۵۵	محکومین مالی
	۱-۳-۲- طبقه بندی جنسیتی زندان ها (شدت مجازات یا
۵۶	مدت حبس)
۵۸	۱-۳-۲-۱- زندان بسته: تعریف افراد قابل پذیرش در آن
۶۰	۱-۳-۲-۲- مراکز حرفه آموزی و اشتغال
	۱-۴- بررسی تطبیقی احکام زندان و مجازات در حقوق و مذاهب
۶۳	اسلامی
۶۳	۱-۴- مقدمه
۶۴	۱-۴-۲- تاریخچه، طبقه بندی، انواع و مشروعیت زندان
۶۴	۱-۴-۲-۱- تاریخچه زندان در اسلام
۶۹	۱-۴-۲-۲- تاریخچه زندان در ایران

فصل دوم

رویکرد نظری به قرار بازداشت موقت و سابقه تاریخی آن ۷۳

۷۳	۲-۱- تعریف لغوی قرار بازداشت
۷۴	۲-۲- در اصطلاح حقوقی قرار بازداشت
۷۵	۲-۳- تعاریف بازداشت موقت از دیدگاه اساتید و حقوقدانان
۷۶	۲-۴- تمیز بازداشت از مفاهیم مشابه
۷۶	۲-۴-۱- بازداشت و توقیف

- ۷۶-۲-۴-۲ بازداشت و جلب.....
- ۷۸-۲-۴-۳ بازداشت و تحت نظر.....
- ۷۸-۲-۴-۴ بازداشت و حبس.....
- ۷۹-۲-۵-۵ مفهوم و سابقه تاریخی قرار بازداشت.....
- ۸۱-۲-۵-۱ بازداشت در عصر باستان.....
- ۸۷-۲-۵-۲ بازداشت در دوران معاصر.....
- ۹-۲ مبانی نظری (فلسفه ی) مشروعیت و اهداف قرار بازداشت
- ۹۵-..... موقت.....
- ۹۵-۲-۶-۱ حکم ضرورت اجتماعی.....
- ۹۷-۲-۶-۲ عقل.....
- ۹۸-۲-۷-۱ اهداف اندام تامین قرار بازداشت موقت.....
- ۹۹-۲-۷-۱-۱ دسترسی به مجرم و حضور به موقع وی در دادگاه.....
- ۹۹-۲-۷-۲ جلوگیری از فرار و پنهان شدن متهم.....
- ۱۰۱-۲-۷-۳ جلوگیری از امتناع از اعتراف و ادله جرم تبانی با شهود.....
- ۱۰۲-۲-۷-۴ اقدام تأمینی.....
- ۱۰۲-۲-۷-۴-۱ تدبیر تأمین ناظر به منافع متهم.....
- ۱۰۳-۲-۷-۴-۲ جلوگیری از ارتکاب جرم.....
- ۱۰۳-۲-۸-۱ بررسی دکتترین حقوقی در خصوص قرار بازداشت متهم.....
- ۱۰۴-۲-۸-۱ دیدگاه موافقان.....
- ۱۰۵-۲-۸-۱-۱ جلوگیری از فرار یا پنهان شدن متهم.....
- ۱۰۶-۲-۸-۱-۲ جلوگیری از امحای آثار جرم.....
- ۱۰۷-۲-۸-۱-۳ پیشگیری از تبانی با سایر اشخاص.....
- ۱۰۷-۲-۸-۱-۴ بازداشت به عنوان اقدام تأمینی.....
- ۱۰۸-۲-۸-۲ دیدگاه مخالفان.....
- ۱۰۸-۲-۸-۲-۱ تعارض با اصل برائت.....
- ۱۱۳-۲-۸-۲-۲ تاثیر در سرنوشت پرونده کیفری.....
- ۱۱۴-۲-۸-۲-۳ تعارض بازداشت موقت با برخی نهادهای کیفری.....
- ۱۱۴-۲-۸-۲-۴ غیرقابل جبران بودن بازداشت پس از صدور حکم به نفع متهم.....

فصل سوم

رویکرد قانونگذار کیفری ایران و اسناد بین المللی در موضوع

قرار بازداشت موقت ۱۱۷

- ۱-۳-۱- انواع بازداشت موقت بعنوان قرار تامین کیفری مناسب ۱۱۷
- ۱-۳-۱-۱- انواع و موارد قرار بازداشت موقت بعنوان قرار اولیه ۱۱۷
- ۱-۳-۱-۱-۱- موارد قرار بازداشت موقت ۱۱۸
- ۲-۳-۱- قرار بازداشت موقت: جایگزین سایر قرارهای تأمین کیفری ۱۲۱
- ۱-۳-۲-۱- قرار بازداشت ناشی از عجز از معرفی کفیل ۱۲۱
- ۱-۳-۲-۱-۱- ماهیت قرار کفالت ۱۲۲
- ۱-۳-۲-۱-۱-۱- قرار اخذ کفیل ۱۲۲
- ۱-۳-۲-۱-۱-۲- قرار قبولی کفالت ۱۲۲
- ۱-۳-۲-۱-۲- شرایط قرار کفالت ۱۲۳
- ۱-۳-۲-۱-۲-۱- شرایط کفیل ۱۲۳
- ۱-۳-۲-۱-۲-۲- ضابطه تعیین وجه الكفاله ۱۲۳
- ۱-۳-۲-۱-۲-۳- ضمانت اجرای قرار ۱۲۴
- ۱-۳-۲-۱-۲-۳-۱- ضمانت اجرای عجز متهم از معرفی کفیل ۱۲۴
- ۱-۳-۲-۱-۲-۳-۲- ضمانت اجرای امتناع کفیل از حاضر کردن متهم ۱۲۴
- ۱-۳-۲-۲- قرار بازداشت ناشی از عجز از تودیع وثیقه ۱۲۵
- ۱-۳-۲-۲-۱- وثیقه قضایی ۱۲۶
- ۱-۳-۲-۲-۲- شرایط وثیقه ۱۲۸
- ۱-۳-۲-۲-۲-۱- مال مورد وثیقه ۱۲۸
- ۱-۳-۲-۲-۲-۲- میزان وثیقه ۱۳۰
- ۱-۳-۲-۲-۲-۳- نحوه مصرف مال مورد وثیقه ۱۳۰
- ۱-۳-۲-۲-۳- ضمانت اجرای قرار وثیقه ۱۳۱
- ۱-۳-۲-۲-۳-۱- ضمانت اجرای عجز متهم از تودیع وثیقه ۱۳۱

۲-۲-۲-۳-۲- ضمانت اجرای استنکاف وثیقه گذار از حاضر

- ۱۳۱ کردن متهم
- ۱۳۲ ۳-۳- شرايط قانونی صدور قرار بازداشت موقت
- ۱۳۲ ۱-۳-۳- ضوابط اخذ تأمین کیفری
- ۱۳۳ ۱-۱-۳-۳- موارد خاص
- ۱۳۳ ۱-۱-۱-۳-۳- شاخص موضوع تأمین
- ۱۳۴ ۲-۱-۱-۳-۳- قرار تأمین خاص
- ۱۳۴ ۲-۱-۳-۳- ضوابط عام
- ۱۳۵ ۱-۲-۱-۳-۳- مستدل و موجه بودن
- ۱۳۵ ۲-۲-۱-۳-۳- اهمیت جرم و شدت مجازات
- ۱۳۹ ۲-۱-۳-۳- دلایل و اسباب اتهام
- ۱۴۰ ۲-۲-۱-۳-۳- احتمال قرار متهم یا مخفی شدن متهم
- ۱۴۱ ۵-۲-۱-۳-۳- از بین رفتن اثبات جرم
- ۶-۲-۱-۳-۳- وضعیت برخی جرمی، سن، جنس و شخصیت و
- ۱۴۱ حیثیت
- ۱۴۴ ۳-۱-۳-۳- ضرورت توجیه قرار بازداشت موقت
- ۱۴۴ ۴-۱-۳-۳- مدت بازداشت موقت و کیفیت تمدید آن
- ۴-۳- قابل اعتراض بودن قرار در قانون آیین دادرسی دادگاههای
- ۱۴۷ عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۹۲
- ۵-۳- موارد انقضاء قرار بازداشت موقت در قانون آیین دادرسی
- ۱۵۰ دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۹۲
- ۶-۳- تضمینات حقوق متهم بازداشت شده و قرارهای جایگزین
- ۱۵۰ بازداشت موقت
- ۱۵۱ ۱-۶-۳- تضمینات حقوق متهم بازداشتی
- ۱۵۱ ۱-۱-۶-۳- اصل برائت
- ۱۵۱ ۱-۱-۱-۶-۳- منابع قانونی و حقوقی اصل برائت
- ۱۵۲ ۲-۱-۶-۳- آثار اصل برائت
- ۱۵۳ ۲-۱-۶-۳- تعقیب قانونی
- ۱۵۴ ۱-۲-۱-۶-۳- کشف جرم و تعقیب و دستگیری قانونی

۳-۷- جبران خسارت بازداشت‌شدگان غیرقانونی در قانون آیین

دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ ۱۵۴

فصل چهارم

رویکرد تطبیقی نوآوری‌های قانون آیین دادرسی کیفری

مصوب ۱۳۹۲ در مورد قرار بازداشت موقت ۱۵۷

۴-۱- مقدمه ۱۵۷

۴-۲- نوآوری‌های قانون جدید در باب قرار بازداشت موقت ۱۵۹

۴-۲-۱- لغو موارد بازداشت موقت الزامی ۱۵۹

۴-۲-۲- محدود نمودن حجم اعمال صدور قرار بازداشت

موقت ۱۶۰

۴-۲-۳- شرایط صدور قرار بازداشت موقت ۱۶۱

۴-۲-۴- مدت بازداشت متهم ۱۶۲

۴-۲-۵- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیرقانونی ۱۶۵

۴-۳- تفاوت بازداشت موقت با لایحه دادرسی نیروی مسلح ۱۶۹

فصل پنجم

بازداشت موقت و حقوق شهروندی در اروپا ۱۸۱

۵-۱- مقدمه ۱۸۱

۵-۱-۱- صدور قرار بازداشت موقت، طبق ضوابط و ضمانت

اجراهای دادرسی کیفری ۱۸۲

۵-۱-۲- مدت زمان قانونی و بررسی صحت بازداشت ۱۸۳

۵-۱-۳- حق مطالبه خسارات ناشی از بازداشت موقت ناموجه ۱۸۴

۵-۲- مقررات فرانسه ۱۸۵

۵-۲-۱- هنگام انشاء قرار بازداشت موقت ۱۸۶

- ۱۸۶..... ۵-۲-۱-۱- ترافعی بودن دادرسی
- ۱۸۶..... ۵-۲-۱-۲- صادرکننده قرار
- ۱۸۷..... ۵-۲-۱-۳- موجبات قرار
- ۱۸۷..... ۵-۲-۱-۴- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۱۸۷..... ۵-۲-۱-۵- تقاضای تجدیدنظر
- ۱۸۸..... ۵-۲-۲- در طی بازداشت موقت
- ۱۸۸..... ۵-۲-۲-۱- مدت بازداشت موقت
- ۱۸۸..... ۵-۲-۲-۲- بررسی صحت بازداشت موقت
- ۱۸۹..... ۵-۲-۳- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
- ۱۸۹..... ۵-۳-۳- مقرران آلمان
- ۱۹۰..... ۵-۳-۱- هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
- ۱۹۰..... ۵-۳-۱-۱- ترافعی بودن دادرسی
- ۱۹۰..... ۵-۳-۱-۲- صادرکننده قرار
- ۱۹۰..... ۵-۳-۱-۳- موجبات قرار
- ۱۹۱..... ۵-۳-۱-۴- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۱۹۱..... ۵-۳-۱-۵- تقاضای تجدید نظر
- ۱۹۲..... ۵-۳-۲- در طی بازداشت موقت
- ۱۹۲..... ۵-۳-۲-۱- مدت بازداشت موقت
- ۱۹۳..... ۵-۳-۲-۲- بررسی صحت بازداشت موقت
- ۱۹۴..... ۵-۳-۳- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
- ۱۹۵..... ۵-۴-۴- مقررات انگلستان و ولز
- ۱۹۵..... ۵-۴-۱- هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
- ۱۹۵..... ۵-۴-۱-۱- ترافعی بودن دادرسی
- ۱۹۶..... ۵-۴-۱-۲- صادرکننده قرار
- ۱۹۷..... ۵-۴-۱-۳- موجبات قرار
- ۱۹۸..... ۵-۴-۱-۴- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۱۹۸..... ۵-۴-۱-۵- تقاضای تجدیدنظر
- ۱۹۸..... ۵-۴-۲- در طی بازداشت موقت
- ۱۹۸..... ۵-۴-۲-۱- مدت بازداشت موقت

۲۰۰	 ۲-۲-۴-۵ بررسی صحت بازداشت موقت
۲۰۰	 ۳-۴-۵ جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
۲۰۰	 ۵-۵ مقررات بلژیک
۲۰۱	 ۱-۵-۵ هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
۲۰۱	 ۱-۱-۵-۵ ترافعی بودن دادرسی
۲۰۲	 ۲-۱-۵-۵ صادرکننده قرار
۲۰۲	 ۳-۱-۵-۵ موجبات قرار
۲۰۲	 ۴-۱-۵-۵ تبعی بودن بازداشت موقت
۲۰۲	 ۵-۱-۵-۵ تقاضای تجدیدنظر
۲۰۳	 ۲-۵-۵ در طی بازداشت موقت
۲۰۳	 ۱-۲-۵-۵ مدت بازداشت موقت
۲۰۳	 ۲-۲-۵-۵ بررسی صحت بازداشت موقت
۲۰۴	 ۳-۵-۵ جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
۲۰۶	 ۶-۵ مقررات دانمارک
۲۰۶	 ۱-۶-۵ هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
۲۰۶	 ۱-۱-۶-۵ ترافعی بودن دادرسی
۲۰۷	 ۲-۱-۶-۵ صادرکننده قرار
۲۰۷	 ۳-۱-۶-۵ موجبات قرار
۲۰۷	 ۴-۱-۶-۵ تبعی بودن بازداشت موقت
۲۰۷	 ۵-۱-۶-۵ تقاضای تجدید نظر
۲۰۸	 ۲-۶-۵ در طی بازداشت موقت
۲۰۸	 ۱-۲-۶-۵ مدت بازداشت موقت
۲۰۸	 ۲-۲-۶-۵ بررسی صحت بازداشت موقت
۲۰۸	 ۳-۶-۵ جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
۲۰۹	 ۷-۵ مقررات اسپانیا
۲۱۰	 ۱-۷-۵ هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
۲۱۰	 ۱-۱-۷-۵ ترافعی بودن دادرسی
۲۱۰	 ۲-۱-۷-۵ صادرکننده قرار
۲۱۰	 ۳-۱-۷-۵ موجبات قرار

- ۲۱۰-۴-۱-۷-۵- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۲۱۱-۵-۱-۷-۵- تقاضای تجدید نظر
- ۲۱۱-۲-۷-۵- در طی بازداشت موقت
- ۲۱۱-۱-۲-۷-۵- مدت بازداشت موقت
- ۲۱۲-۲-۲-۷-۵- بررسی صحت بازداشت موقت
- ۲۱۲-۳-۷-۵- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
- ۲۱۳-۸-۵- مقررات ایتالیا
- ۲۱۳-۱-۸-۵- هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
- ۲۱۳-۱-۱-۸-۵- ترافعی بودن دادرسی
- ۲۱۳-۲-۱-۸-۵- صادرکننده قرار
- ۲۱۴-۳-۱-۸-۵- موجبات قرار
- ۲۱۴-۴-۱-۸-۵- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۲۱۴-۵-۱-۸-۵- تقاضای تجدید نظر
- ۲۱۵-۲-۸-۵- در طی بازداشت موقت
- ۲۱۵-۱-۲-۸-۵- مدت بازداشت موقت
- ۲۱۶-۲-۲-۸-۵- بررسی صحت بازداشت موقت
- ۲۱۶-۳-۸-۵- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی
- ۲۱۷-۹-۵- مقررات هلند
- ۲۱۸-۱-۹-۵- هنگام انشاء قرار بازداشت موقت
- ۲۱۸-۱-۱-۹-۵- ترافعی بودن دادرسی
- ۲۱۸-۲-۱-۹-۵- صادرکننده قرار
- ۲۱۸-۳-۱-۹-۵- موجبات قرار
- ۲۱۸-۴-۱-۹-۵- تبعی بودن بازداشت موقت
- ۲۱۹-۵-۱-۹-۵- تقاضای تجدیدنظر
- ۲۱۹-۲-۹-۵- در طی بازداشت موقت
- ۲۱۹-۱-۲-۹-۵- مدت بازداشت موقت
- ۲۲۰-۲-۲-۹-۵- بررسی صحت بازداشت موقت
- ۲۲۰-۳-۹-۵- جبران خسارت ناشی از بازداشت غیر قانونی

نتایج و پیشنهادات ۲۲۳

کتابنامه ۲۲۹

www.ketab.ir

فهرست علایم اختصاری

علامه

عنوان

ق.ا.ج.ا.ا.	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
ق.ا.د.ک.	قانون آیین دادرسی کیفری
ق.ا.د.د.ع.ا.ا.	قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری
ق.ا.د.ک.ف.	قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه
ق.م.ا.	قانون مجازات اسلامی
ق.ت.د.ع.ا.	قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب

www.ketab.ir

مقام والای انسان و رعایت آزادی و حقوق بشر از دیرباز مورد توجه بوده و بشر همواره جهت استیفای حقوق انسانی خود تلاش نموده است.

لازمه وصول به اهداف عالیه انسانی در گروی تضمین امنیت جامعه بشری است که خود دارای ارکان مختلفی بوده که بدون شک، امنیت قضایی از ارکان مهم آن می-باشد.

ایجاد امنیت قضایی در یک جامعه پیشرفته، محتاج قوانینی است که محتوای آن با معیارهای سنجیده شده، شایستگی و توان پاسداری از نظم جامعه را داشته باشد، از طرفی اهمیت آیین دادرسی کیفری بر صاحب نظران و بویژه بر حقوقدانان کیفری پوشیده نیست تا آنجا که نتواند چنانچه به کشوری ناشناخته گام نهید و مشتاق آگاهی از حقوق و آزادیهای فردی، ارزش و اعتباری که جامعه برای آن قائل است باشید، کافی است به قانون آیین دادرسی کیفری آن کشور مراجعه نمایید.^۱

آیین دادرسی کیفری عبارتست از «مجموعه قواعد و مقرراتی که برای کشف جرم، تعقیب متهمان و تحقیق از آنها، تعیین مراجع صلاحیتدار، طرق شکایت از احکام و نیز بیان تکالیف مسئولان قضایی و انتظامی در طایفه رسیدگی به دعوای کیفری و اجرای احکام از یکسو و حقوق متهمان از سوی دیگر وضع و تدوین شده است».^۲ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب (در امور کیفری) مصوب ۱۳۹۲ با مختصر تغییری، همین تعریف را در ماده ۱ ارائه می‌کند.

^۱- آشوری، دکتر محمد، آیین دادرسی کیفری، ج ۱، ص ۱.

^۲- آشوری، دکتر محمد، همان منبع، ص ۷.

در مجموع باید گفت هر دو روش (حمایت از متهم و حمایت از جامعه) به تنهایی عاری از عیب و نقص نیست، کمال مطلوب اینست که قوانین آیین دادرسی کیفری به نحوی وضع گردد تا منافع هر دو تأمین شود.^۱

متهمی که وارد فرآیند کیفری می‌شود تا زمانیکه مسئولیت کیفری و مجرمیت او طی یک دادرسی عادلانه و منصفانه اثبات نشود، بی‌گناه فرض می‌گردد، به عبارتی اصل بر برائت متهم است، مگر خلاف آن ثابت شود. این اصل در قوانین داخلی کشورها و حمله قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران^۲ و نیز در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای^۳ بهم^۴ با صراحت بیان شده است.

علی‌الحال هر چند اصل بر برائت و آزادی متهم که از آثار اصل برائت است، می‌باشد لیکن به جهت رعایت منافع و مصالح فرد و جامعه و در موارد ضرورت تحقیق و یا اقدام تأمینی ناگزیر از پیشبرد می‌قرار بازداشت موقت در قوانین آیین دادرسی کیفری هستیم. قرار بازداشت موقت که یکی از قرارهای تأمین کیفری است مختصراً عبارتست از «سلب آزادی متهم و زندانی کردن او در تحقیقات مقدماتی توسط مقام صالح قضایی».^۴

۱- برای مطالعه بیشتر ر.ک. آخوندی، دکتر محمد، آیین دادرسی کیفری، ج ۱، ص ۳۸.

۲- اصل ۳۷ قانون اساسی: «اصل برائت است و هیچکس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد».

۳- بند ۲- ۱۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر مقرر می‌دارد: «هرکس که به بزهکاری متهم شده باشد بی‌گناه، محسوب خواهد شد تا وقتی که در جریان یک دادرسی عمومی که در آن کلیه تضمینهای لازم برای دفاع او تأمین شده باشد، تقصیر او قانوناً محرز گردد.» و بند ۲ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی: «هرکس به ارتکاب جرمی متهم شده -باشد، حق دارد بیگناه فرض شود تا اینکه مقصر بودن وی بر طبق قانون محرز شود.» و بند ۲ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر «هرکس به ارتکاب جرمی متهم شود، فرض بر بیگناهی اوست، مگر اینکه مجرمیت او به طریق قانونی ثابت شود».

۴- آشوری، دکتر محمد، عدالت کیفری، ص ۳.

همچنانکه معروض گردید قرار بازداشت موقت، ذاتاً با اصل برائت و آثار ناشی از آن در تعارض است و علیرغم دیدگاههای نوین بین‌المللی در جهت اعتلای حقوق بشر، آیین دادرسی کیفری جدید، هر چند درصدد توجه به حقوق متهم است، مع‌الوصف با آیین پیش فرض که نه تنها نتوانسته است در جهت تحدید موارد بازداشت گام بردارد، بعلاوه نوعی تعارض بین مواد مربوطه بوجود آورده است، لذا با توجه به اهمیت خاص این قرار تأمینی به جهت تضاد ذاتی آن با آزادی‌ها و حقوق اساسی بشر و نیز حمایت از حقوق متهم در بسیاری از اسناد بین‌المللی و اعلامیه‌های جهانی حقوق بشر نیز مورد توجه قرار گرفته است که در ذیل مختصری از مهمترین آنها مرقوم می‌گردد:

مهمترین اعلامیه‌های جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر

۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر

در دهم دسامبر ۱۹۴۸ (۱۹ آذر ۱۳۲۷)، مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر را تصویب و در تعقیب این اقدام تاریخی مجمع عمومی از کلیه کشورهای عضو دعوت نمود که متن اعلامیه را منتشر کرده و موجبات پخش و انتشار و تفسیر آن را مخصوصاً در مدارس و موسسات تربیتی فراهم سازند، بدون اینکه از لحاظ وضع سیاسی کشورها و سرزمین تبعیضی به عمل آید.

اهمیت انتشار اعلامیه مزبور از آن جهت است که برای نخستین بار از سوی جامعه بین‌المللی در تاریخ جهان، حقوق و آزادیهای اساسی بشر، به عنوان آرمان مشترک همه افراد جهان تلقی گردید.^۱

« این اعلامیه دارای یک مقدمه و ۳۰ ماده است و علیرغم گذشت بیش از ۵۰ سال از زمان تصویب آن، همچنان مهمترین سند دفاع از حقوق و آزادیهای فردی در زمینه حقوق بین‌المللی می‌باشد. حقوقی که هر انسان به خاطر انسان بودنش در همه زمانها و مکانها، صرف‌نظر از وابستگی‌های فکری، نژادی و ملی باید از آن برخوردار باشد، ولی متأسفانه هر روز شاهد نقض این حقوق اساسی و بدیهی در گوشه و کنار جهان می‌باشیم، در حالیکه سازمان ملل متحد بر طبق توصیه‌های کنفرانس ۱۹۹۴ وین، دهه‌ی ۱۹۹۵-۲۰۰۴ را به عنوان دهه‌ی ملل متحد برای آموزش حقوق بشر اعلام نموده

۱- طباطبائی مؤتمنی، منوچهر: آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، ص ۲۳۳.

است. ماده نهم این اعلامیه مقرر می‌دارد: «احدی نباید بدون مجوز توقیف، حبس یا تبعید شود».^۱ در مواد دیگر نیز به طور تلویحی به این امر اشاره دارد.

۲- میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی

با توجه به ناکافی بودن اعلامیه جهانی حقوق بشر برای تکمیل تعهدات حقوقی، کمیسیون حقوق بشر اقدام به تهیه میثاق فوق نمود که در ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ همراه با میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید و در تاریخ ۲۳ مارس ۱۹۷۶ با تودیع سی و پنجمین سند، قدرت اجرائی پیدا کرد. این میثاق مشتمل بر ۱ مقدمه و ۵۳ ماده است که جزئیات بیشتری نسبت به اعلامیه جهانی حقوق بشر، انواع حقوق و آزادی‌ها را تشریح و تعریف نموده است. بنابراین برای نخستین بار، حقوق مندرج در یک قطعنامه بین‌المللی دارای ضمانت اجرایی بین‌المللی گردید و دولتهای طرف این میثاق متعهد به اتخاذ تدابیر لازم و ارائه گزارش آن به کمیته حقوق بشر گردیده‌اند (ماده ۴۰).

از ماده ۲۸ تا ماده ۴۵ به چگونگی تأسیس، وظایف و اختیارات کمیته‌ای پرداخته است که در واقع بر اجرای مقررات سی و یکمین اعلامیه جهانی حقوق بشر نظارت دارد و از آنها گزارش می‌خواهد. کمیته مزبور مرکب از ۱۸ کارشناس از اتباع دولتهای عضو است. تا اکتبر سال ۱۹۹۷ تعداد ۱۴۰ کشور به عضویت میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی درآمده و آن را تصویب کرده‌اند.^۲

دولت ایران در تاریخ ۴۷/۱/۱۵ آن را امضاء و در اردیبهشت ۱۳۵۱ به تصویب پارلمان رسانیده است.^۳ مهمترین مفاد آن از قبیل برائت، انتخاب رئیس، فسادت رسیدگی متعارف، بازداشت موقت و ... در بخش سوم میثاق از مواد ۶ تا ۲۷ خاصه مواد ۹ و ۱۴ آن ذکر گردیده است.

۳- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر

۱- مرکز مطالعات حقوق بشر، گزیده‌ای از مهمترین اسناد بین‌المللی حقوق بشر، انتشارات دانشگاه تهران - چاپ اول - ۸۲- ص ۹.

۲- مهرپور، دکتر حسین؛ نظام بین‌المللی حقوق بشر، ص ۶۷.

۳- مهرپور، دکتر حسین؛ گزارش کوتاهی از شرکت در کمیته حقوق بشر، مجله حقوقی و قضایی دادگستری جمهوری اسلامی ایران، ش ۲، ص ۱۳۰.

کنوانسیون اروپائی حقوق بشر مشتمل بر یک مقدمه و ۶۶ ماده، در تاریخ چهارم نوامبر ۱۹۵۰ تصویب شد و در تاریخ سوم سپتامبر ۱۹۵۳ به مرحله اجرا درآمد. مقررات مواد کنوانسیون تحت عنوان پنج بخش ذکر شده، که عبارت است از: بخش اول: حقوق ماهوی شناخته شده در کنوانسیون، بخش دوم: تشکیل کمیسیون و دادگاه اروپائی حقوق بشر، بخش سوم: احکام مربوط به کمیسیون اروپائی حقوق بشر، بخش چهارم: مقررات مربوط به دادگاه اروپائی حقوق بشر و بخش پنجم: مقررات مربوط به امضاء و الحاق به کنوانسیون، اعلام حق شرط و نحوه خروج از آن.^۱

ماده ۵ کنوانسیون، دربردارنده اهمیت زیادی در خصوص عدالت کیفری و مقرراتی در خصوص ضمانت اجرای کیفری سالب و محدود کننده آزادی است.

لذا در کنار حاضربران شدیم از جوانب مختلف، موضوع قرار بازداشت موقت را از دیدگاه حقوق موعود ایران، قوانین بین المللی، اعلامیه های جهانی و منطقه ای حقوق بشر و... مورد مطالعه قرار داده و ضعفها و کاستیهای قانونی آن را بررسی و همچنین قرار بازداشت موقت را بر اساس قوانین چندین کشور اروپایی بصورت تطبیقی مقایسه و آثار و نتایج آن، تیار نموده و در پایان نتایج و پیشنهادات بدست آمده در ارتباط با موضوع این مجلد را، شکل تلخیص گردیده به رشته تحریر درآورده ایم.

امید است این مجلد برای تمامی جویندگان علم و دانش اعم از اساتید و دانشجویان رشته حقوق، قضات محترم و وکلای ارجمند مثمر و منع گردیده و باعث ارتقای عدل و عدالت هر چه بیشتر در کشورمان باشیم.

با استننان

رضا خالصی، امین خالصی

بهار ۱۳۹۵

^۱ - مهرپور، دکتر حسین؛ نظام بین المللی حقوق بشر، ص ۱۸۲.